

ФІНАНСИ ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВІ

УДК 368.027

JEL Classification Code: G22

Тюленєва Ю.В.

*к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Антошко Т.Р.

к.е.н., провідний економіст ФГВФО

ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: SOLVENCY I ЧИ SOLVENCY II?

Ринок страхування в Україні знаходиться постійно у процесі удосконалення та покращення. Інтеграція у Європейський Союз та імплементація директив сприяє покращенню страхування. В статті проаналізовано необхідність впровадження нових директив ЄС, що регламентують питання ринку страхування, методів оцінювання платоспроможності страховика. Зокрема, однією із особливостей нових положень Директив є ризикоорієнтований підхід до оцінювання платоспроможності страховика. Здійснено порівняння принципів здійснення оцінки платоспроможності страховика за двома підходами Solvency I та Solvency II. Порівняно особливості впровадження Solvency I у діючому законодавчому полі. Визначено перспективи впровадження Solvency II. Проаналізовано проект закону «Про страхування», визначено механізми впровадження Solvency II та вірогідні труднощі з впровадження даної оцінки в діяльність страхових компаній.

Ключові слова: страхування; страховик; платоспроможність страховика; фінансова стійкість страховика; оцінка; методика оцінки платоспроможності страховика.

Постановка проблеми. Відповідно до європейського спрямування інтеграції України, необхідно констатувати унікальність функціонування фінансового ринку, а саме однієї з його складових – страхування. Розвиток страхового ринку України зазнав суттєвих втрат протягом 2015-2017 років, оскільки практично за всіма видами страхування відбулось зниження обсягів страхових премій, зменшилось споживання страхових послуг та страхових полісів. Досліджуючи європейський страховий досвід можна відмітити, що накопичення страхових компаній у європейських країнах складають до 70% засобів акумульованих у банківській системі країн. В Україні, страховий сектор перебуває в стадії розвитку, який повинен стати одним із пріоритетних в економічних аспектах політики держави виходячи зі стратегічних євроорієнтирів держави. Так, проблема платоспроможності страхових організацій України не втрачає своєї актуальності й дотепер, оскільки захист страхувальника від ризику неплатоспроможності страховика потребує особливої уваги та впливає на рівень захищеності юридичних та фізичних осіб. Діяльність кожного суб'єкта ринкових відносин пов'язана з ризиками, які необхідно попереджувати, зменшувати та фінансувати Відповідно до цієї мети

вимоги до платоспроможності страхових організацій переглядаються та вдосконалюються.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Велика кількість зарубіжних науковців і практиків, розглядали проблеми розвитку ринку страхових послуг, питання оцінки платоспроможності страховиків, зокрема: Барс М., Бірман К., Фулмер Дж., Спрінгейт Г., Тафлер Р., Тішоу Г. Серед українських вчених питання платоспроможності страховиків досліджували Клепікова О. А., Опешко Н. С., Світлична О. С., Сорокіна Л. В., Ткаченко Н. В. та інші.

Мета. Актуальність статті полягає в тому, що нормальне функціонування страхового ринку пов'язане зі стабільною роботою страхових інституцій, зокрема страхових компаній. Стабільність роботи страхових компаній визначається їх фінансовим станом та платоспроможністю, тобто здатністю виконувати належним чином прийнятих на себе зобов'язань. Таким чином, адекватність оцінювання платоспроможності є важливою передумовою сталого розвитку національної економіки держави.

Виклад основного матеріалу. Європейський досвід свідчить про те, що, незважаючи на стабільність макроекономічної ситуації, контролюючі органи фінансового ринку постійно адаптують законодавчі основи функціонування страхових інституцій до нових вимог розвитку економіки. Зокрема, змінено вимоги до платоспроможності страховика з метою підвищення їх надійності та захисту страхувальників відповідно до Директиви 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування включаючи платоспроможність II» [1]. Дана Директива була впроваджена 28 країнами – членами Європейського Союзу. Україна дотримується обраного напрямку [2] у своєму розвитку так само планує впроваджувати дану Директиву. Нова редакція Закону України «Про страхування» [3] враховує базові рекомендації Директиви 2009/138/ЄС (Solvency II).

На сьогоднішній момент в Україні діють адаптовані норми Solvency I, які прописані в діючому Законі України «Про страхування» [4]. Основна вимога до страховика – забезпечувати достатній запас платоспроможності. Рівень платоспроможності свідчить про можливість страхової компанії виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та третіми особами.

Основною вимогою зазначеної Директиви, щодо належного виконання страховиками своїх зобов'язань перед страхувальниками, є встановлення в державах – членах ЄС суворого нагляду відповідними державними органами за забезпеченням платоспроможності страховиків, які здійснюють види страхування, інші, ніж страхування життя, та страхування життя і проведення перевірок щодо стану платоспроможності таких страховиків. Контроль за платоспроможністю страховиків дозволяє наглядовим органам на ранніх стадіях виявляти проблемні випадки і, таким чином, краще захищати страхувальників. Відповідно за Solvency I посилюється контроль за страховиками, так як була запропонована необхідність виконання вимог до платоспроможності в кожен момент часу (а не тільки на момент складання фінансової звітності), розширення права наглядових органів щодо втручання в

діяльність страховика. Solvency I вказує страховикам виділяти капітал, рівний більшій з двох величин: нормативному запасу платоспроможності або мінімальному гарантійному фонду.

Відповідно до українського законодавства вимоги до платоспроможності мають видозмінений характер. Страховики зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності (табл. 1):

- наявність сплаченого статутного капіталу;
- створення страхових резервів;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Solvency I є простою і зрозумілою системою, до того ж дозволяє порівнювати результати різних компаній. У той же час вона має наступні недоліки:

- оцінка активів і зобов'язань не базується на ринкових принципах;
- використовувані величини – премії і виплати в страхуванні, іншого ніж життя, математичні резерви і капітал під ризиком у страхуванні життя - не цілком підходять для коректної оцінки андеррайтингового ризику;
- інші ризики не враховуються або враховуються лише частково. Так, нормативний запас платоспроможності не включає інвестиційний ризик, який покривається окремими вказівками щодо інвестування;
- не беруться до уваги диверсифікація ризиків, певні форми передачі ризиків, залежності між активами і зобов'язаннями;
- облік перестраховування обмежений, передача ризиків враховується недостатньо, як і кредитоспроможність перестраховальника.

На сьогодні, розрахунок нормативного запасу платоспроможності здійснюється відповідно до Solvency I, ретроспективно, не враховуючи майбутні ризики. Але при прийнятті нового ЗУ «Про страхування» [4] з закладеними принципами Solvency II можливе врахування в діяльності страховиків ризиків з перспективою на 1 рік.

На нашу думку до основних цілей Solvency II можна віднести: вдосконалення захисту страхувальників, перегляд системи контролю та нагляду за страховиками, поглиблення інтеграції європейського ринку страхування [1].

Аналізуючи структуру Solvency II можна відмітити, що стандарт заснований на ризик-орієнтованому підході до розрахунку фінансової стійкості і платоспроможності страховиків. Solvency II розглядає наступні види ризиків (рис. 1).

Solvency II – можна характеризувати як систему комплексного підходу до забезпечення платоспроможності страховиків в ЄС, що дасть змогу в умовах кризи зробити свою діяльність більш безпечною та вигідною.

Можна виділити три основних компонента, а саме [1, 5]:

- кількісні вимоги, до яких відносять відповідність між капіталом та ризиками, вимоги до платоспроможного капіталу, вимоги до мінімального капіталу та вартісну оцінку ризику;
- якісні вимоги, до яких відносять систему управління, андеррайтинг та оцінку платоспроможності та процес нагляду регулятором;

Таблиця 1 – Порівняння норм Solvency I та Закону «Про страхування»

		Норми Solvency I	Норми Закону «Про страхування»
Нормативний запас платоспроможності	для страхування, ніж страхування життя:	Більша сума з: – показник, що ґрунтується на преміях = 18% * сума бруто-премій до 50 млн євро + 16% * сума бруто-премій понад 50 млн євро) * частку утримання; – показник, що ґрунтується на виплатах = 26% * сума бруто-виплат до 35 млн євро + 23% * сума бруто-премій понад 35 млн євро) * частку утримання;	більший з – показника визначається множенням суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку) за вирахуванням суми половини страхових премій, належних перестраховикам; – підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку) за вирахуванням суми половини премій, що компенсуються перестраховиками
	для життя	4% * бруто сукупні математичні резерви (включаючи ризики, прийняті в перестрахованні, і без вирахування цесій по перестрахованню) x частку утримання математичних резервів + 3% x капітал під ризиком x частку утримання капіталу під ризиком.	величина, яка визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05
Частка утримання	для страхування, ніж страхування життя:	відношення суми виплат, зобов'язання по оплаті яких несе компанія (після вирахування суми до сплати перестраховиками), і бруто суми виплат, яке визначається за сукупністю трьох останніх фінансових років, але не менше 50%	-
	для життя	відношення сукупних математичних резервів (за вирахуванням перестраховальних премій) до бруто сукупним математичним резервам, розрахованим за останній фінансовий рік, але не менше 85%. А частка утримання капіталу під ризиком визначається як відношення сукупного капіталу під ризиком, який обліковується як зобов'язання організації після врахування сплачених премій і передача частини по перестрахованню, до сукупного капіталу під ризиком без вирахування перестраховання, розрахованому за останній фінансовий рік, але не менше 50%.	-
Мінімальний гарантійний фонд		Не менше 2-3 млн євро, з можливим коригуванням	-
Фактичний запас платоспроможності		-	вартість майна (загальна сума активів) страховика за мінусом суми нематеріальних активів та загальної суми зобов'язань (рівні сумі страхових резервів)
Статутний капітал		-	1 млн євро для страхування іншого, ніж страхування життя 10 млн євро для страхування життя

Джерело: складено автором на основі [3, 5, 6]

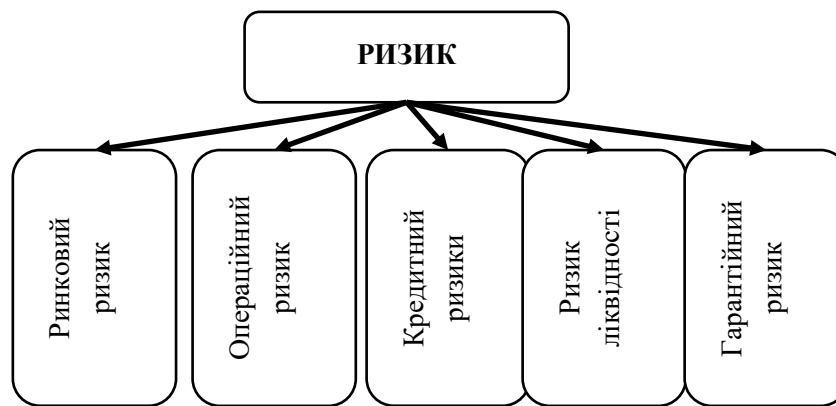

Рисунок 1 – Класифікація ризиків страховика

– ринкова вартість, яка включає вимоги до звітності та системи розкриття інформації, регулярність звітів щодо платоспроможності та фінансового стану, прозорість страхового ринку.

Методологія Solvency II є фундаментальним та на певному етапі – остаточним переглядом та узагальненням поняття достатності капіталу щодо європейського фінансового ринку та має на меті встановити єдині вимоги до стандартів ризиків та рівня капіталу. Серед принципів відмін Solvency I від Solvency II необхідно відзначити те, що Solvency II базується на чітко сформованих принципах. А рівень маржи платоспроможності компанії визначається виходячи з використання внутрішнього моделювання. Також необхідно відмітити що стрес-тестування стає обов'язковим для всіх країн ЄС в рамках Solvency II, а винятками як зараз (табл. 2).

Таблиця 2 – Порівняння фундаментальних відмінностей методології Solvency I та Solvency II

Solvency I	Solvency II
Методологія побудована на визначених правилах	Методологія базується на чітко визначених та сформованих принципах
Рівень маржи визначається виходячи з рівня індексу премій та індексу виплат (співвідношення премій до виплат)	Рівень маржи платоспроможності компанії визначається виходячи з використання внутрішнього моделювання ризиків
додаткове використання стрес тестування для аналізу достатності рівня капіталу в деяких країнах ЄС	Обов'язкова вимога щодо проведення стрестестування щодо достатності капіталу без винятку для всіх країн ЄС
	Обов'язкова необхідність внутрішнього моделювання у страховиків

Джерело: на основі аналізу [3 – 7].

Відповідно до нової Директиви формуються нові вимоги до регуляторного капіталу, платоспроможності страховиків, достатності капіталу, необхідного для покриття ризиків пов'язаних з страховою та інвестиційною діяльністю.

Відповідно до Solvency II страховики повинні створити систему ризик-менеджменту [1]. Формування системи ефективного ризик-менеджменту направлене на ідентифікація, оцінку, моніторинг ключових ризиків, управління ними та звітність. Така система забезпечується андеррайтингом, формуванням

резервів, управлінням активів та пасивів, інвестиційною діяльністю, здійсненням внутрішнього аудиту, незалежного від операційного менеджменту, прозорістю та розгалуженістю фінансової звітності. Всі ці заходи направлені на забезпечення та підвищення рівня платоспроможності страховика.

Solvency II регламентує і інвестиційну діяльність страховика, визначає свободу в обранні напрямів та джерел інвестування з дотриманням принципу «розумної поведінки». За вимогами майбутнього Закону України «Про страхування» [4] така ж практика зберігається.

Впровадження Solvency II не лише є необхідною умовою визначеною для країн Європейського Союзу, але і механізмом забезпечення стабільного існування страховика (облік факторів ризику, впровадження системи ризик-менеджменту), підвищення якості та асортиментності послуг (розбивка послуг відповідно до світової класифікації) та рівня довіри серед населення (страхувальників та застрахованих осіб). Також вони сприятимуть зниженню вартості страхових послуг, розвитку конкуренції (вільний доступ на ринок (пере)страховиків з зрозумілими умовами функціонування), очищення ринку від недобросовісних страховиків та прозорості ринку.

Проте впровадження Solvency II може призвести до ряду певних труднощів [6]:

- вимоги до капіталу вплинуть на страхові компанії з низьким рівнем капіталізації;
- конфліктність Міжнародних Стандартів Фінансової Звітності та Національних Стандартів;
- дефіцит професійних актуарії з моделювання ризиків;
- капіталомісткість та довго тривалість розробки внутрішньої моделі оцінки капіталу страховика.

Висновки. Таким чином, зміна або впровадження нових підходів до оцінювання платоспроможності страхових організацій може суттєво вплинути на кількість страхових організацій та весь страховий ринок України. Це може бути наслідком того, що не всі страховики будуть спроможні дотримуватись вимог, будуть вчасно докапіталізовані та покинуть ринок України, також можуть бути прогнозовані злиття та поглинання як способи оптимізації діяльності. Результатом цього може стати дисбаланс в покритті та забезпечені інтересів страхувальників, збільшення безробіття, навантаження на державний бюджет і зменшення податкових надходжень. З іншого боку, це очистить ринок від слабких підприємств, дозволить підвищити якість послуг, що надаються.

На нашу думку, питання щодо переходу українських страховиків до розрахунку нормативного запасу платоспроможності з Solvency I на вимоги та принципи Solvency II може оцінюватись як покращення нагляду за ринком страховиків, оскільки це очистить ринок страховиків. Складність процесу переходу на Solvency II обумовлюється особливостями національної економічної ситуації, але виходячи з наявних коментарів від більшості страхових організацій [7] їх оцінка щодо переходу є позитивною.

В цілому, перехід від ретроспективної оцінки платоспроможності Solvency I до Solvency II, яка враховує оцінку з урахуванням ризиків і майбутніх загроз – є обов'язковим та перспективним для страхового ринку України. На нашу думку, при такому переході збільшиться вартість капіталу, витрати на розроблення та моніторинг моделей розрахунку капіталу. Solvency II сприятиме удосконаленню системи управління страховиком та підвищенню ефективності менеджменту, впровадить нові елементи до діяльності страховика, а в нестабільних умовах діяльність страховиків стане безпечнішою та вигіднішою.

Список використаних джерел

1. Insurance and reinsurance. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). URL: <https://bit.ly/2E3ddQP>
2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова КМУ від 16.08.1999, № 1496. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>
3. Закон України. Про страхування. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 18, ст. 78. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
4. Проект Закону «Про страхування» № 1797-1 від 06.02.2015. URL: <https://bit.ly/2usgOIx>
5. Юхименко В.М., 2017. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 12, частина 2, С. 190 – 193.
6. Попова Ю.М., Пістряк А.С., 2016. Вплив європейської інтеграції на розвиток ринку страхових послуг в Україні. *Економіка та регіон*. № 2 (57). С. 95 – 100.
7. Вігірінський А. Новий Закон про Страхування: Диявол у Деталях // *VoxUkraine* – незалежна аналітична платформа. URL: <https://voxukraine.org/uk/novyi-zakon-pro-strahuvannya-ua/>
8. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 р. No 585. URL: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1301/85_4.pdf
9. Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2924 від 24.11.2016 «Про затвердження Змін до Порядку складання звітних даних страховиків». URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Proekty-rehuliatornykh-aktiv/24479.html>

Тюленева Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського»

Антошко Т.Р.

кандидат економічних наук, ведучий економіст ФГВФЛ

ОЦЕНКА ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ: SOLVENCY I ИЛИ SOLVENCY II?

Рынок страхования в Украине находится постоянно в процессе усовершенствования и улучшения. Интеграция в Европейский Союз и имплементация директив способствует улучшению страхования. В статье проанализированы необходимость внедрения новых директив ЕС, регламентирующих вопросы рынка

страхования, методов оценки платежеспособности страховщика. В частности, одной из особенностей новых положений Директивы является рискоориентированный подход к оценке платежеспособности страховщика. Проведено сравнение принципов осуществления оценки платежеспособности страховщика по двум подходами Solvency I и Solvency II. По сравнению особенности внедрения Solvency I в действующем законодательном поле. Определены перспективы внедрения Solvency II. Проанализированы проект закона «О страховании», определены механизмы внедрения Solvency I и возможные трудности по внедрению данной оценки в деятельности страховых компаний.

Ключевые слова: страхование страховщик; платежеспособность страховщика; финансовая устойчивость страховщика; оценка; методика оценки платежеспособности страховщика..

Tiulenieva Yu.V.

*Ph.D., associate professor of department of Economics and Entrepreneurship,
Faculty of Management and Marketing
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

Antoshko T. R.

Ph.D., Senior Economist Deposit Guarantee Fund

EVALUATION OF THE CAPACITY OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE: SOLVENCY OR SOLVENCY II?

The insurance market in Ukraine is constantly in the process of improvement and improvement. Integration into the European Union and the implementation of directives contribute to the improvement of insurance. The article analyzes the need for the introduction of new EU Directives, which regulate the insurance market, methods of assessing the insolvency of the insurer. In particular, one of the features of the new provisions of the Directives is a risk-oriented approach to assessing the insurer's solvency. The comparison between the insurer's solvency assessment principles is based on two approaches Solvency I and Solvency II. Comparative features of Solvency I implementation in the current legislative field. The prospects for implementing Solvency II are determined. The draft law "Insurance" was analyzed, the mechanisms of implementation of Solvency II were determined and the probable difficulties with the implementation of this assessment in the activity of insurance companies.

Keywords: insurance; the insurer; solvency of the insurer; financial stability of the insurer; rating; methodology for assessing insurer's solvency..

Тюленєва Ю.В.
julia.v.tul@gmail.com
Антошко Т.Р.
t813@ukr.net